

საქართველოს სავალუტო ბაზარი – პრობლემები და პერსპექტივები

ლია პიტიურიშვილი

ეკონომიკის დოქტორი, სეუ-ს ასოცირებული პროფესორი

ბია ბუჩაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი

საკვანძო სიტყვები: სავალუტო ბაზარი, ვალუტის კურსი, დივერსიფიცირებული ბაზარი, ეფექტური გაცვლითი კურსი

სავალუტო ბაზარი წარმოადგენს უცხოურ ვალუტათა ყიდვა-გაყიდვის ოპერაციების ეკონომიკურ და ორგანიზაციულ ურთიერთობათა მყარ სისტემას. იგი საერთაშორისო ფინანსური ბაზრის შემადგენელი ნაწილია, სადაც წარმოებს სავალუტო კურსის განსაზღვრა. სავალიტო ბაზარი ეს არის ოფიციალური ცენტრი, რომელშიც თავმოყრილია ვალუტათა ყიდვა-გაყიდვა მოთხოვნა-მიწოდების საფუძველზე. ამასთან იგი არის უცხოური ვალუტების ეკონომიკურ და ორგანიზაციულ ურთიერთობათა სისტემა.

სავალუტო ბაზარი არის უცხოური ვალუტისა და მისი საგადასახადო დოკუმენტების ყიდვა-გაყიდვის ოპერაციების ეკონომიკურ და ორგანიზაციულ ურთიერთობათა მყარი სისტემა.

მსოფლიო სავალუტო ბაზარი მიცავს სხვადასხვა ქვეყნის ბანკების საკორესპოდენტო კავშირებს და წარმოადგენს საერთაშორისო ფულადი ანგარიშწორების განხორციელების მექანიზმს.

სავალუტო ბაზარი წარმოადგენს არასაბირჟო ობიექტს, რომელიც მთელი დღედაღამის განმავლობაში ფუნქციონირებს მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში. ამასთან, არსებობს წარმოებული სავალუტო ინსტრუმენტები-დერივატივები, რომლითაც ბირჟაზე ვაჭრობენ.

როგორც წესი, სავალუტო ბაზარი მრავალ წახანაგოვანი მაჩვენებელთა ჯამია. რომელიც მოიცავს განსაზღვრულ რეგიონებს და საერთაშორისო ვაჭრობას და სავალუტო-საფინანსო კავშირებში ლოკალიზებულ მნიშვნელოვანი რაოდენობის ცალკეულ ბაზრებს და მათთან ორგანულ კავშირში არსებულ ინფრასტრუქტურას.

ასეთ ბაზრებზე ხორციელდება საგარეო-ეკონომიკური ანგარიშწორების, ტურიზმის, კაპიტალისა და სამუშაო ძალის მიგრაციის და სხვა მიმდინარე ოპერაციათა ფართო სპექტრი. რომლებშიც გათვალისწინებულია მყიდველების, გამყიდველების, შუამავლების, საკრედიტო და სხვა კომპანიებისა და ფირმების მიერ უცხოური ვალუტათა გამოყენება.

საქართველოში შიდა სავალუტო ბაზრის განვითარება ჩქარი ტემპებით წარიმართა შიდა სავალუტო აგენტებად საქართველოში უნდა განვიხილოთ ეროვნული ბანკი, კომერციული ბანკები და ვალუტის გადაამცვლელი ჯიხურები.

იმის გამო, რომ საქართველოში უცხოური ვალუტის ყიდვა-გაყიდვის ოპერაციებში არ მონაწილეობენ სპეციალიზირებული საბანკო დაწესებულებები, როგორც ეს ფართოდ გავრცელებულია საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში. ქვეყნის

შიდა სავალუტო ბაზარი სტრუქტურული პოზიციებიდან უნდა ჩაითვალოს ნაკლებად დივერსიფიცირებულ ბაზრად.

საქართველოს შიდა სავალუტო ბაზრის წყობის ერთ-ერთი არსებითი თავისებურებაა ეროვნული ბანკის, როგორც სავალუტო ბაზრის აგენტის აქტიური როლი, თუ განვითარებული ქვეყნების ცენტრალური ბანკები სავალუტო ბაზრის ფუნქციონირებაში რეგულარულად არ ერევა. საქართველოში და საერთოდ პოსტსოციალისტურ ქვეყნებში საწინააღმდეგო მოვლენებთან გვაქვს საქმე.

გარკვეული პერიოდი მანძილზე საქართველოს ეროვნული ბანკი შიდა სავალუტო ბაზარზე უმსხვილეს მიმწოდებლებს წაემოადგენდა იმის გამო, რომ ბაზარი უკიდურესად დაბალი ლიკვიდურობით ხასიათდებოდა, ბაზრის ლიკვიდურობის უზრუნველყოფა მთლიანად ეროვნულ ბანკს დააწვა, რამაც იგი ფაქტობრივად ბაზრის შემქმნელად გადააქცია. დღეს ეროვნული ბანკი არ აწარმოებს უცხოური ვალუტით საბაზრო ინტერვენციებს. ეს ფუნქციები გადავიდა კომერციულ ბანკებში, მაგრამ უცხოური ვალუტის ჭარბი მიწოდების შემთხვევაში მყიდველის როლში კვლავ ეროვნული ბანკი გამოდის. რაც შეეხება შიდა სავალუტო ბაზრის ლიკვიდურობას, იგი მაინც დაბალია. სწორედ ეროვნული ბანკი ინარჩუნებს ბაზრის ლიკვიდურობის გარანტიის როლს.

საყურადღებოა, რომ ქვეყნის ეროვნულ ბანკთან ერთად, კომერციული ბანკები ქმნიან საქართველოში ბანკთაშორის სავალუტო ბირჟის ფუნდამენტს. რომელიც შიდა სავალუტო ბაზრის ერთ-ერთი მთავარი საემენტი და რომელიც მოიცავს ორ კომპონენტს: **საბირჟო და სადღინგო ბაზრებს.**

საბირჟო ბაზარი სხვა არაფერია თუ არა ბანკთაშორის სავალუტო ბირჟის სავაჭრო მოედანზე დადებული გარიგებები.

სადღინგო ბაზარი წარმოადგენს ბირჟის გარეშე, პირდაპირ კომერციულ ბანკებს შორის განხორციელებულ ბანკებს შორის მიმდინარე საკონვერსიო ოპერაციებს.

ეროვნული ვალუტის კურსი მართვისათვის საჭიროა ჯერ შესწავლილი იქნას ამ ქვეყნის ეროვნულ მომხმარებელთა სოციალური კეთილდღეობის ფუნქციები. ამ ფუნქციების ოპტიმალური შერჩევა სავალუტო რეჟიმის განსაზღვრის ერთ-ერთი უმთავრესი საწინდარია. ეროვნული კეთილდღეობის პრობლემების შესწავლა უნდა მოხდეს ეტაპობრივად, შემდეგი თანმიმდევრობით: **პირველ ეტაპზე:** ა) არსებული სავალუტო პოლიტიკის ვარიანტებიდან სახელმწიფომ უნდა აირჩიოს ერთ-ერთი; ბ) ამ ვარიანტების განხილვის შემდეგ შესწავლილი უნდა იქნას სავალუტო ბაზრის მექანიზმი ფიქსირებული

და მცურავი სავალუტო კურსის პირობებში; გ) დადგინდეს, თუ როგორ უნდა მართოს ქვეყანამ ეროვნულ ვალუტაზე არსებული მოთხოვნილება; **მეორე ეტაპზე:** განიხილება არგუმენტები ცვალებადი სავალუტო კურსის დადებითი და უარყოფითი მხარეების შესახებ.

ამასთან, სავალუტო პოლიტიკის (სტრატეგიის) ვარიანტების რიცხვი მრავალია, რომლებიც გამოიყენებოდა სხვადასხვა ქვეყანის პრაქტიკაში და ზოგიერთ მათგანში სავალუტო კურსის რეჟიმის არასწორმა შერჩევამ გამოიწვია ეკონომიკის კრიზისული სიტუაცია, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს სავალუტო პოლიტიკის სტრატეგიის განსაზღვრის სწორი პოლიტიკის შემუშავების აუცილებლობას.

2016 წლის აპრილში საქართველოს ეროვნულმა ბანკმა 3 სავალუტო აუქციონი ჩაატარა და ჯამში 40 მლნ აშშ დოლარი შეისყიდა. საანგარიშო პერიოდში ლარის რეალური ეფექტური გაცვლითი კურსი 1.6 პროცენტით, ხოლო ნომინალური ეფექტური გაცვლითი კურსი 2.8 პროცენტით გამყარდა. აშშ დოლარის მიმართ ოფიციალური გაცვლითი კურსი 2.3679-დან 2.2309-მდე შეიცვალა, ანუ გამყარდა 5.79 პროცენტით.

აპრილის თვეში ბანკთაშორის სავალუტო ბაზარზე აშშ დოლარი/ლარის ვაჭრობის მთლიანმა ბრუნვამ (ეროვნული ბანკის ინტერვენციების გარეშე) 42.4 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა, რაც 10.9 მილიონი აშშ დოლარით (20 პროცენტით) მეტია წინა თვის ბრუნვაზე და 3.1 პროცენტით მეტი წინა წლის შესაბამისი თვის მონაცემზე. იმავდროულად კომერციულ ბანკებს შორის დადებული გარიგებების

რაოდენობა 21 პროცენტით შემცირდა (წლიურად კი 43 პროცენტით გაიზარდა). თვის განმავლობაში საქართველოს ეროვნულმა ბანკმა 3 სავალუტო აუქციონი ჩაატარა და ჯამში 40 მლნ აშშ დოლარი შეისყიდა. აპრილში სავალუტო ბაზრის კონცენტრაცია უმნიშვნელოდ გაიზარდა. ბანკთაშორის სავალუტო გარიგებების მთლიანი თანხის 67 პროცენტი (წინა თვეში აღნიშნული მაჩვენებელი 61 პროცენტს შეადგენდა) ქვეყანაში მოქმედი 19 ბანკიდან 5 ბანკზე მოდის. დადებული გარიგებების რაოდენობის მიხედვით ყველაზე აქტიურ 5 ბანკს ბაზრის 60 პროცენტი (წინა თვეში აღნიშნული მაჩვენებელი 57 პროცენტს შეადგენდა) უჭირავს. ჰერფინდალ-ჰირშმანის ინდექსი 1 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა და 11 პროცენტი შეადგინა, რაც დაბალი მაჩვენებელია და სავალუტო ბაზრის კონკურენტულობაზე მიუთითებს.

2016 წლის აპრილში 2015 წლის აპრილთან შედარებით რეალური ეფექტური გაცვლითი კურსი 7.2 პროცენტით, ხოლო ნომინალური ეფექტური გაცვლითი კურსი 8 პროცენტით გამყარდა. სავაჭრო პარტნიორთაგან აპრილში წლიური ინფლაცია საქართველოში დაფიქსირებულ 3.2 პროცენტზე მაღალი იყო თურქეთში 6.6 პროცენტი, აზერბაიჯანში 9.7 პროცენტი, უკრაინაში 9.8 პროცენტი, რუსეთში 7.3 პროცენტი. საქართველოზე დაბალი ინფლაცია დაფიქსირდა სომხეთში -1.9 პროცენტი, ევროზონაში -0.2 პროცენტი, აშშ-ში 1.1 პროცენტი. 2016 წლის აპრილში 2012 წლის დეკემბერთან შედარებით, რეალური ეფექტური გაცვლითი კურსი 1.9 პროცენტით, ხოლო ნომინალური ეფექტური გაცვლითი კურსი 11.5 პროცენტით გამყარდა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გ. მოსიაშვილი, გ. ჭელიძე, მ. (2016). ფინანსები, თბილისი.
2. ლ. ქოქიაური, ლ. (2010). საბანკო საქმის საფუძვლები, თბილისი.
3. ცაავა გ. ხანთაძე, გ. (2014). საბანკო საქმე, თბილისი.
4. ა. გრიშკაშვილი, ა. (2010). საქართველო გლობალურ სამყაროში, თბილისი.

GEORGIAN FOREIGN EXCHANGE MARKET - PROBLEMS AND PROSPECTS

LIA PITIURISHVILI

Doctor of Economics, Associated Professor of Georgian National University, Georgia

GIA BUCHASHVILI

Doctor of Economics, Associated Professor of Georgian National University, Georgia

KEYWORDS: CURRENCY MARKET, CURRENCY EXCHANGE, DIVERSIFIED MARKET, EFFECTIVE EXCHANGE RATE

SUMMARY

This article deals with the foreign exchange market, its essence and meaning in the world and in Georgia. Wide spectrum of foreign-economic settlements, tourism, capital, and labor migration, as well as other ongoing operations are carried out on foreign currency markets. It envisages usage of foreign currencies by buyers, sellers, intermediaries, and other financial companies and firms. Georgian foreign exchange market can be considered as a less diversified market. Necessity of elaboration of the correct foreign exchange policy should be defined. For the purposes of mitigation of the strong fluctuation of the domestic currency, the currency market and the National Bank of Georgia should jointly work-out the strategy which would allow the national currency to maintain its stability.